

„A bagoly ne pusztán annyit jelentsen, hogy ott gubbaszt a sarokban!”

– Beszélgetés *Persányi Miklóssal*, a Budapest Főváros Állat- és Növénykertjének igazgatójával –

– *Különösen izgalmas az állatkertben a környezet és a természet fogalmáról gondolkodni, hiszen az az alaphelyzet, hogy a jószágok rács mögött vannak – vagy mi vagyunk rács mögött, attól függ, honnan nézzük. Mesterséges helyzetbe kerül itt az állat, s persze az ember is, aki nézi vagy gondozza az állatokat. Lehetséges-e egyáltalán ilyen körülmények között a „természet felé közelíteni”, s ha igen: hogyan?*

– Az állatkert soha sem lesz a természet része, de lehet olyan környezetet teremteni a bemutatott élőlényeknek, amely hasonlít ahhoz, amelyben szabadon élnek, s amely megfelel biológiai adottságaiknak. A látogatók jó része éppen itt találkozik a természettel vagy a természetnek egy olyan részével, amellyel egyébként soha nem kerülne kapcsolatba. A természeteshez közeli helyzeteket sok élőlény számára meg tudjuk teremteni, vannak azonban olyan állatfajok is, amelyeket jelenleg tartunk ebben az állatkertben, noha tudjuk, hogy soha nem fogunk tudni a természethez közeli életfeltételeket teremteni a számukra. Előbb-utóbb le kell mondanunk ezek tartásáról. Olyan állatfajok is élnek itt, amelyek ma már természetes körülmények között egyszerűen nem létezhetnek. Ez a fennmaradás egyetlen lehetősége azon kevés faj számára, amelyeket legalább állatkertekben tudnak szaporítani. Tehát az állatkert az „evolúciós bárka” szerepét töltheti be így.

– *E programban milyen kísérletek folynak itt Budapesten?*

– Több nemzetközi programban is részt vesz állatkertünk. Ma már nem valószínű, hogy egyetlenegy állatkert, egyetlenegy intézmény akár egyetlen fajnak a megmentésére berendezkedhetne. Például még a második világháború előtt az európai bölény megmentésével vadaskertekben próbálkoztak. A természetes élőhelyen egy járvány kipusztította az állomány zömét, s akkor volt honnan visszatelepíteni azt. Olyan állatfajok esetében, amelyekből már csak néhány egyed él, nem valószínű, hogy a fajt meg lehet menteni. Éppen ezért nem lehet, hogy *egyetlen* állatkert, *egyetlen* intézmény tegye ezt, mert akkor a meglévő populációt nagyon nagy kockázati faktornak tennék ki. A nemzetközi programokban vannak részint világméretű, részint pedig európai szintű programok, az úgynevezett EEP programok, amelyek keretében számos faj a fővárosi állatkertben is él, például az indiai elefánt, a hópárduc, a siberiai tigris, a gorilla, a csimpánz, az orangután.

– *Hazai fajok vannak ezek között?*

– Igen. A vidra jó példa erre. A budapesti állatkertben volt vidraszaporulat, hála az odaadó, szeretetteljes gondozásnak és a jó tartási körülményeknek. A

madárvilágon belül is vannak eredmények. A rózsás pelikán és a kormorán tenyésztésében igen jó praxisa van a kertnek.

Amerikában nagyon intenzív, a természetbe visszatelepítő és tenyésztő programok folynak, csak az egy kicsit gazdagabb ország, mint mi, és kiderült, hogy egy sikeresen visszatelepített egyed, amely nem pusztul el rövid idő alatt, például egy feketelábú görény visszatelepítésének költsége 300 ezer dollár! De így fennmarad a faj. Ők tudják ezt vállalni, de mi vajon mit tudunk tenni, mire adottak a lehetőségeink? Komoly kételyeim vannak. Úgy gondolom, a budapesti állatkertben meg kellene találni azt a néhány (nagyon kevés) természetvédelmi szempontból fontosnak tartott állatfajt, amelyek tartására erőnket koncentrálnánk. Emellett az állatkert egészének határozott, nyíltan vállalt oktató-nevelő, szemléletformáló feladatkört kell elvállalnia.

– *Az állatkert jelenlegi állapotában ezt a funkciót mennyire tudja betölteni?*

– Nem tudja betölteni. Több ok miatt. Felőrlik az erre szánandó energiánkat azok a mindennapi apró gondok, amelyeket nem lehet megkerülni. Korábban az állatkertet szinte ingyenes népszórakoztató intézménynek tekintették, amelynek ugyan voltak olyan vezetői, akik azt mondták, hogy tudományos intézményként működik, ez azonban soha nem volt igaz. Abban az időben ez voltaképpen az intézet presztízse miatt volt fontos. Éppen emiatt nem volt pontosan megfogalmazva, hogy mi az, amit ez az intézmény elvállalhat. Ebből az is következett, hogy az állatkert menedzsmenete is – véleményem szerint – eléggé a padlón van. Egy intézményt, amelynek több százmilliós költségvetése van, nem lehet kiszolgáltatni a felsőoktatásnak, különböző szubvencióknak, hanem úgy, ahogy az világszerte működik, azoknak az embereknek, akik érdeklődnek az állatkert iránt, általában el is kellene tudniuk tartani egy ilyen intézményt. A jelenlegi pénzügyi rendszerben ez nem működik. Ebből fakadnak a mindennapos problémáink. Megkérdeztem, milyen videogyűjteményük van természetfilmekből. Kiderült, hogy összesen tíz videokazettájuk van, mert többre soha nem volt pénz. Eközben tíz- és százmilliókat fektettek be abba, hogy egyre több és nagyobb betonmonstrumot építsenek. Holott egy állatkerti állatházát 10-15, maximum 20 évre szabad építeni. Ebben az állatkertben az évtizedekkel ezelőtt épült állatházak – bár mindig az akkori legkorszerűbb színvonalon létesültek – mára teljesen diszfunkcionálissá váltak. Azt is tudom, hogyha most építenénk a legjobb ismereteink szerint valamit, azt 10-15 év múlva kikezdenék, mert már nem lenne igazán megfelelő.

– *Az épületek műemlékjellege, az állattartás hagyományai is komoly akadályt jelenthetnek.*

– Hatalmas korlát. Más állatkertekben, ha van például egy hatvanéves épület, amely műszakilag elöregedett, állattartási szempontból már elavult, teljesen nyilvánvaló, hogy attól meg kell szabadulni. Lebontják és építenek a helyére újat. Itt ezt nem lehet megtenni. Az idegenforgalomnak hallatlanul izgalmas feladat lenne ezeknek az épületeknek az ügyes kihasználása, de valami más funkcióval. Mert az Elefántházban éppen elefántot tartani nem lenne szabad, a Madárházban madarat. Meg növényt! 1984-ben ugyanis, a felújítás során olyan struktúrát alakítottak ki, amely elzárta a növények elől a természetes világítást, és ezért naphosszat világítani kell, arról nem is beszélve, hogy évente egymillió forint értékű növény pusztul el.

Sajnos megcsontosodott hagyományai vannak az állattartásnak is, amelyeket nagyon nehéz áttörni. Minden napra jut egy „szentségtörés”. Tegnap is elkövettem

egyed. A mókusmajmokkal. A Nagy-tónak van egy kis szigete a tó szögletében, ahova a mókusmajmokat ki fogjuk telepíteni. Kiengedjük az öt majmot a fára – persze egy ötvenes csapat jobban nézne ki –, így azok végre kikerülnek egy kicsit a természetbe. Óriási látvány lesz, amit művelni fognak! Ez nem egyszerűen abból áll majd, hogy a majmokat kivisszük, a szigeten elengedjük, levágjuk a fákat, hogy ne ugráljanak ki a partra, és ott tartjuk őket, hanem a látványosságot interaktív oktatási célra is felhasználjuk: megmutatjuk, hogy a dél-amerikai dzsungelben hasonló vízparti környezetben hogyan élnek ezek a majmocskák. Meg lehet figyelni a mozgásukat, a rokonságukat, a társas viselkedésüket. Megfelelő ismeretterjesztő táblákat helyezünk el, távcsövet is, így a mozgásuk közelről is látható lesz. Szerintem ez a kert egyik nagy látványosságává válnak.

– *Hogyan látnak el oktatási feladatokat Nyugat-Európában az állatkertek?*

– A korszerű állatkertek sokkal inkább látogatóbarátok, mint a budapesti. Nyilvánvaló számukra, hogy a látogatókból élnek, tehát élményeket kell nyújtani felnőtteknek, gyerekeknek egyaránt. Az állatkert fő publikuma a gyerekes család. Hozzájuk kell szólnia. A látogatás szezonális. Május és augusztus között van az állatkertek látogatási csúcsa, a többi hónapokban az állatkert ráér arra, hogy minél sokoldalúbban segítse a közoktatásban lévő tevékenységet is. Ott, ahol az állatkert üzleti alapon működik, ennek a szolgáltatásnak az árát valaki megfizeti, például egy magániskola, de állami iskolánál is vannak szubvenciók. Nagyon érdekes kérdés, hogy „ki fizeti a révést”. De a mi körülményeink között, ahol ezek a mechanizmusok még nem jöttek létre, nem működnek, az a gyakorlat, hogy adunk bizonyos szolgáltatásokat, és örülünk, hogy jönnek ide iskolák. Nagyon sok mindent a budapesti állatkertben is már kialakítottak abból, amit általában a nyugati intézmények nyújtanak. Ilyen az állatkertben való vezetés, valamint az iskolai osztályoknak tartott biológiaórák, amelyeket az itt levő biológusok vezettek. Voltak vetélkedők, egy jó ideig pályázatok. Én úgy gondolom, hogy ezek egy részét meg kell tartani, némely szolgáltatásnál azonban érdemes lenne megfontolni, hogy megéri-e a befektetett energiát. Nem biztos, hogy az a helyes, ha a mi zoopedagógusaink csupán azzal foglalkoznak munkaidejük nagy részében, hogy megszervezik, majd megtartják a biológiaiórákat, és ők magyarázzák el azt, amit a biológusok is éppúgy tud. Ehelyett módszertani segédanyagot kellene kidolgozni, és a tanárok kezébe adni, így a hatásuk megsokszorozódna. Itt eleven állatok vannak, olyanok, amilyenek egy iskolában nemigen lehetnek. Meg kellene azt is gondolnunk, hogy inkább szelidebb állatokat tartsunk, amelyekkel lehet kommunikálni, amelyekkel viselkedési bemutatásokat lehet tartani. A bagoly a gyerekek számára ne pusztán annyit jelentsen, hogy ott gubbaszt a sarokban – így megnézheti a biológusok polcán is kitömve –, hanem közel tudjon menni hozzá, és ha olyan állatról van szó, hozzá is érhesse, a bagoly repüljön előtte, és esetleg az ápolója mutassa meg, hogy hogyan találja meg zsákmányát.

– *Az állatkertben sétálva az volt az egyik benyomásunk, hogy az ismertető táblák állatföldrajzi és rendszertani ismereteket még csak-csak adnak, de az ökológiai ismeretterjesztés lehetősége teljesen kihasználatlan marad.*

– Pontosan így van. Az egész ismertető táblarendszer tartalmilag is, formailag is elavult. Írástudó szakemberekre lenne szükség egy nagy projekt keretében, hogy egyszerre 400 fajról ki lehessen tésztálni az ismertető táblát. A tábláknak a látogatókhoz kell szólniuk, differenciáltan, kinek-kinek a maga szintjén. Minden fajról mondjunk valami alapinformációt, de annak, akit mélyebben is érdekel,

adjunk bővebb, részletesebbet is róla. Aki pedig alig tud olvasni, egy kisgyerek, annak tegyünk oda egy kis táblát, lapozgathatót, mint egy leporelló. Ez a dolgoknak azonban csak az egyik fele. Nagyon nehéz egy állatról igazán ökológiai ismeretterjesztést adni, ha a környezete a mi állatkertünkben egy spájzszerű vagy inkább zuhanyfülkére emlékeztető, kicsempézett valami: a földön csempe, a falon csempe, a plafonon egy villanybúra két vasrúddal, amin felmászhatsz és lemászhatsz, hogyha az történetesen egy majom. Ilyen környezetben az ökológiai ismeretterjesztésnek kevés értelme lenne. Ezért tartom érdekes kísérletnek azt, amit a mókusmajmokkal tervezünk. Elhangzanak ellenvélemények is. Mondtak olyanokat, hogy a mókusmajmok bele fognak inni a tóba és megdöglenek. A világ másik száz állatkertjében is beleisznek, és nem döglenek meg, hátha a mieink is kibírják.

– *Szembehelyezkedsz ezzel a kísérletteddel a közgondolkodás sodrásával?*

– Nem nagyon. Sokan örülnek neki itt az állatkerten belül is. Velük együtt azon munkálkodom, hogy ez az intézmény abban segítsen, hogy látogatóinkkal felismertessük: mi az, ami elpusztul, mi az, ami elvész. Mert sajnos ez be fog következni. Én nem vagyok híve azoknak a katasztrófajóslatoknak, hogy ha így megy tovább, a világ össze fog omlani. Nem fog összeomlani, hanem másként fog működni, mint most, de ebbe beletartozik, hogy sok minden, ami a világból szép, az eltűnik vagy visszazorol.

– *Meg tudod-e becsülni: hány évnek kell eltelnie ahhoz, hogy a budapesti állatkert olyan legyen, mint terveidben, hogy ideális állatkert legyen belőle, amennyire egy állatkert ideális lehet? Mennyi idő kell ezekhez a változásokhoz?*

– Annyi idő itt nincs. Ez soha nem lesz ideális állatkert. Arra törekedhetünk, hogy az adott feltételek között közelítsünk az optimális állapothoz. Ha volna hozzá pénz, akkor ezt 6-8 év alatt meg lehetne tenni. Mivel nincs, hosszabb távlatot kell szabni. Münchhausen báró módszerével kell magunkat a hajunknál fogva kihúzni a mocsárból. Ennek megfelelően ez egy lassúbb folyamat, és nem is tervezhető pontosan, mert ha valamelyik szikla összedőlne, azzal a rommal azért tennünk kéne valamit.

(A beszélgetést készítették: **BOTH MÁRIA** és **CSORBA F. LÁSZLÓ**)